

Stanko Piplović

STARI BUNARI U SPLITU

UDK 628.112 (497.13 Split) "13/18"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno 15. II. 1990.

Stanko Piplović

58000 Split, YU Podujina 2

U ovom radu se iznose podaci o opskrbi vodom grada Splita u prošlosti. To osnovno životno pitanje rješavalo se u skladu s aktualnim potrebama i mogućnostima. Osnovni način kroz čitav srednji vijek, a i kasnije sve do konca 19. stoljeća, bio je u gradnji čatrnja u kojima se sakupljala kišnica i bunara na mjestima gdje je bilo žive podzemne vode. Za zalijevanje vrtova kopale su se lokve i gradile naplavnice. U okolici grada je bilo i nekoliko izvora pa su i oni uređeni radi osiguranja higijenskih uvjeta. O javnim bunarima se brinula općina i oni su služili svim stanovnicima određenog predjela, a navodi se i veliki broj privatnih zdenaca. Ipak to nije samo tehničko i komunalno pitanje. Krune bunara u dvorištima patricijskih obitelji često su vrlo bogato dekorativno i skulptorski obrađivane. Međutim vremenska i oblikovna tipologija te valorizacija ovih svojevrsnih umjetničkih ostvarenja nije još kod nas sustavno provedena. Stoga članak ima i pretenziju uvođenja ove problematike u istraživanje prostornih i ambijentalnih valera povijesnih urbanih cjelina Splita pa i šire. S druge strane skreće se pozornost na njih kao dio našeg kulturnog nasljeđa koje je prepušteno propadanju.

Voda je osnovica svekolikog života na zemlji, preduvjet čovjekove biološke egzistencije. Stoga je značajan dio ljudske povijesti ustvari borba za osiguranje dovoljne količine ove dragocjene tekućine. Sudbina, bogatstvo ili bijeda čitavih naroda ovisila je o raspoloživoj vodi za podmirenje mnogobrojnih svakodnevnih potreba: za piće, pripremu hrane, održavanje zdravlja i higijene, natapanje polja, gospodarske djelatnosti, dobivanje energije i promet. Ona je uvijek bila simbol blagostanja i kulture. Tamo gdje je bilo u izobilju vode zelenila su se polja, vladalo blagostanje i cvjetala civilizacija. Oko njenih izvora i tijekom od davnina su se nastanjivali ljudi, nicali su bogati gradovi i tako je blagotvorno utjecala na procese urbanizacije. Pjesnici su sanjarili uz vodopade, glazbenici

su se inspirirali bistrinom i žuborom potoka, ali voda je bila i povod mnogim dugim i krvavim ratovima.

Stoga je i grad Split ovom pitanju oduvijek posvećivao veliku pažnju. Počeci njegove organizirane opskrbe sežu u daleku prošlost od gotovo dva tisućljeća. Prvi skupni javni uređaji podignuti su u antičkoj Saloni, prethodniku današnjeg grada. A na mjestu malog ribarskog naselja u dubokom zaštićenom zaljevu, s južne strane poluotoka gdje će kasnije izrasti srednjovjekovni Split, sačuvana su dva najstarija poznata bunara. Njihovi ostaci s četvrtastim otvorima otkriveni su u podrumima Dioklecijanove palače i to u sredini dugačkog hodnika koji se proteže iz cijelog južnog pročelja. Ovo pitanje međutim nije do kraja rasvijetljeno pa su tako iznesene i pretpostavke da se ustvari radi o grobovima.¹⁾ Pošto je na tom položaju oko 300. godina nove ere izgrađena carska palača, voda je u nju dovedena 9 kilometara dugim akveduktom s izvora rijeke Jadro u podnožju planine Mosor.

Kada su Avari i Slaveni početkom 7. stoljeća razorili rimsku Salonu, sklonili su se preživjeli stanovnici u nedaleku Dioklecijanovu palaču i tu unutar njenih zidina našli utočište. Počeli su je razgrađivati i prilagođavati svojim novim potrebama pa je tako nastao grad Split. U rušenjima izazvanim provalama naroda vjerojatno je stradao i Dioklecijanov akvedukt. Što se ustvari zbilo i kada je prekinut dovod nije tačno poznato. Za njegovo ponovno osposobljavanje nije tijekom srednjeg vijeka bilo uvjeta. Zato su iskopani i uređeni brojni zdenci. O nekima se starala komuna. Poznato je tako da je Malo vijeće u siječnju 1353. donijelo jednoglasnu odluku da se urede bunari vlasništvo nekog Dujma Slovina i samostana Sv. Marije de Taurello, zatim oni koji su se nalazili u kurijama Jakova Andrijina i svete Klare te u kući porodice Petrachija. Još je bilo određeno da knez s trojicom građana dade iskopati i obzidati jedan novi bunar i to na mjestu koje budu smatrali najprikladnijim.

Prema Statutu iz početka 14. stoljeća Veliko je vijeće biralo svake godine odmah nakon dolaska novog podestata četiri nadzornika, po jednog za svaku gradsku četvrt. Dužnost im je bila brinuti se o putovima, mostovima i zdencima kako bi uvijek bili u ispravnom stanju. Nadležnosti su im se odnosile na područje grada kao i izvan njegovih zidina. Troškove održavanja snosili su oni koje je Statut na to obvezivao. Ako li se to ne bi poštivalo, prekršitelji su mogli biti kažnjeni globom od pet solada. Ova stara pravna odredba svjedoči o izuzetnoj brizi koju je splitska komuna posvećivala zaštiti voda i drugih javnih dobara.

Godine 1420. zauzeli su Mlečani Split i u njemu vladali sve do propasti Republike 1797. Opskrba vodom obavljala se istim načinom kao i ranije. Tek 1483. po prvi put se spominje jedan javni bunar. Naravno da ih je moralo biti više, jer se samo na taj način grad^{1a)} mogao opskrbljivati vodom u normalnim situacijama i jer je unutar gradskih zidina trebalo osigurati potrebne rezerve za moguće opsade grada od strane neprijatelja.²⁾ Mnogi bunari u Splitu poznati su iz starih isprava iako ih više nema, a samo su neki sačuvani do danas. Bilo ih je javnih i u privatnom vlasništvu, zatim onih koji su pripadali samostanima

